

Enheten för tillsyn

Rapport från inspektion av Södertörns överförmyndarnämnd år 2020

Sammanfattning

Länsstyrelsen i Stockholms län kritiserar Södertörns överförmyndarnämnd (nämnden) på följande punkter:

- Bristfällig handläggning av ärende om arvskifte, uppföljning från föregående rapport.
- Lång handläggningstid avseende ärende om arvskifte.
- Långa handläggningstider för rekrytering av ställföreträdare i ärenden under uppbyggnad.
- Bristfällig handläggning vid samtycke till försäljning av fastighet i dödsbo.
- Bristande bevakning av årsräkningar i förmynderskap.
- Lång handläggningstid för granskning av en årsräkning.
- Lång handläggningstid för ansökan om samtycke till fördelning i arvskifte.
- Bristfällig hantering av en ansökan om entledigande från en god man med uppdrag att företräda barn i dödsbo.

Inledning

På grund av situationen med Covid-19 har Länsstyrelsen genomfört inspektionen digitalt och utan något platsbesök på nämndens kansli.

Inspektionen genomfördes genom att vi inledningsvis granskade nämndens register över aktiva ställföreträdarskap. Därefter, utifrån denna granskning, begärde vi dagboksblad från 62 akter. Efter att vi granskat dagboksbladen begärde vi in handlingar från 18 av akterna, för vidare granskning. Se bilaga för vilka akter som granskades.

Länsstyrelsen vill betona att urvalet av akter och handlingar för granskning delvis gjorts med utgångspunkt i riktad granskning, i syfte att hitta avvikelser. Det har därför inte skett ett slumpvis urval.

Ett digitalt sammanträde hölls den 27 januari 2021 och där deltog Joachim Krylborn och Yvonne Berglund från nämnden, Niklas Näslund och Anne-Sofie Ann-Sofie Jansson från kansliet samt Anton Tysklind, Hans Lind, Lisa Wellenius och Lotta Reimers från Länsstyrelsen.

Om Länsstyrelsen funnit anledning att kommentera nämndens handläggning tas det upp i rapporten.

Uppföljning av föregående rapport

I rapporten från inspektionen år 2019 (se dnr 26657-2019) riktade Länsstyrelsen kritik mot nämnden på följande punkter.

- Bristfällig handläggning av frågor om arvskifte i förmynderskap.
- Lång handläggningstid för granskning av årsräkningar.
- Bristfällig redovisning av god man enligt 11 kap. 3 § föräldrabalken.
- Bristfällig hantering av felskickade handlingar.
- Bristfällig hantering av handlingar i två akter.

Vid uppföljning av kritikpunkten rörande bristfällig handläggning av frågor om arvskifte ser Länsstyrelsen fortsatta brister (se avsnitt *Bristfällig handläggning av ärende om arvskifte*, *Lång handläggningstid avseende ärende om arvskifte*, *Bristfällig handläggning vid samtycke till försäljning av fastighet i dödsbo*, *Lång handläggningstid för ansökan om samtycke till fördelning i arvskifte*).

Vid uppföljning av kritikpunkten rörande lång handläggningstid för granskning av årsräkningar noterade Länsstyrelsen att nämnden generellt sett inte har problem med långa handläggningstider (se avsnitt *Handläggningstider för granskning av årsräkningar*). Men Länsstyrelsen riktar kritik mot nämndens långa granskningstid i ett specifikt ärende (se avsnitt *Lång handläggningstid för granskning av en årsräkning*).

Vid uppföljning av kritikpunkten rörande hantering av handlingar i två akter, noterade Länsstyrelsen att nämnden även fortsättningsvis väljer att ångra avslut av akter då nämnden tar emot ett nytt ärende rörande en person som tidigare varit aktuell hos myndigheten (se avsnitt *Ångra avslut av akter*).

Övriga punkter följdes inte upp särskilt.

Aktgranskning med kritik

Bristfällig handläggning av ärende om arvskifte, uppföljning från tidigare rapport

Sammanfattning av ärendet

Vid granskning av akt 9530 rörande förmynderskap noterades följande. Ärendet granskades av Länsstyrelsen i rapporten från föregående inspektion den 16 maj 2019 och nämnden fick kritik för sin bristande handläggning i ärendet. Rapporten expedierades till nämnden i september 2019. Inga åtgärder fanns noterade i ärendet mellan april 2019 och januari 2020. Den 14 januari 2020 fattade nämnden utan några ytterligare åtgärder beslut om samtycke till delarvskiftet.

Vid föregående inspektion noterades att dödsfallet inträffade under år 2015 och att bouppteckningen inkom i december 2016. I juni 2016 inkom en handling kallad "Del arvskifte" där det framgår att dödsboet skiftas, förutom en fastighet som kommer att skiftas vid ett senare tillfälle. Det gavs samtidigt in ett förslag på avtal avseende fastigheten, då familjen ville bo kvar där. Nämnden hade vid dåvarande inspektion inte tagit ställning till ansökan om samtycke.

Nämndens beslut om samtycke i januari 2020 är rubricerat som ”samtycke till fördelning vid skifte”. I beslutet nämns att det finns ett avtal angående fastigheten och den kommer att skiftas slutligt när barnen fyllt 18 år. Barnens far ska förvalta fastigheten och betala löpande kostnader och detta ska avräknas mot det slutliga skiftet i framtiden.

Länsstyrelsens bedömning

Delarvskiftet som finns i akten reglerar inte skiftet av fastigheten utan detta görs i ett separat avtal enligt vilket fastigheten behålls i dödsboet tills det sker ett framtida slutligt skifte när barnen fyllt 18 år. Enligt Länsstyrelsens bedömning torde detta avtal utgöra ett avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo. Enligt 15 kap. 7 § föräldrabalken (FB) ska nämnden även besluta om samtycke till dylika avtal. Men det bör då klart framgå att det är detta som handlingen avser och att det även är detta som nämnden samtycker till. Länsstyrelsen anser att det därför finns skäl för nämnden att se över om åtgärder behöver vidtas.

Vidare anser Länsstyrelsen att det är anmärkningsvärt att det dröjde nio månader från det att vi uppmärksammade nämnden på att det fanns ett arvskifte som de inte samtyckt till. Den sammantagna handläggningstiden från det att ansökan om samtycke inkom, till dess att nämnden fattade beslut uppgår till 3,5 år. Som framförts i föregående rapport ska nämnden hantera denna typ av ärenden skyndsamt.

Den långa handläggningstiden och den bristfälliga skifteshandlingen gör att Länsstyrelsen anser att nämnden återigen förtjänar kritik för sin handläggning av ärendet. Vi kommer att följa upp ärendet vid nästa inspektion.

Lång handläggningstid avseende ärende om arvskifte

Sammanfattning av ärendet

Vid granskning av akt 3983 angående förmynderskap noterades följande. Ärendet rör två underåriga syskon med del i ett dödsbo efter sin mor som avled år 2008. Barnen har samma föräldrar som var sambo. Ingen bodelning begärdes och barnen var därför de enda dödsbodelägarna. En bouppteckning upprättades i mars 2009 men tycks ha kommit in till nämnden först år 2015. En akt startades dock år 2008 (i en annan överförmyndarverksamhet) på grund av en utbetalning av försäkringspengar med anledning av dödsfallet, men inga andra åtgärder vidtogs då. Av bouppteckningen framgår att dödsboet i huvudsak bestod av en fastighet som till hälften ägdes av barnens far. Det framgick även att fastigheten var till stor del belånad.

Fadern kontaktade nämnden under år 2015 och uppgav att han ville sälja fastigheten. I maj 2015 tillsatte nämnden en god man enligt 11 kap. 2 § FB för att bevaka barnens rätt i dödsboet.

Nämnden begärde först i oktober 2016 redogörelse för skifteshinder som också gavs in ett par gånger. Gode mannen ansökte samtidigt till tingsrätten om att en boutredningsman skulle utses, med motiveringen att barnens far inte medverkade till att upprätta ett arvskifte, trots påminnelser. Boutredningsman förordnades därefter av tingsrätten i juli 2017.

Ett arvskifte inkom i juli 2018. Bilagt till arvskiftet finns ett överlåtelseavtal där faderns sambo är angiven som köpare av barnens del av fastigheten. Enligt avtalet

skulle sambon lösa lånen på fastigheten samt upprätta en revers på cirka 700 tkr till barnen med 1 % ränta. I reversen finns inget avtalat datum för återbetalning av skulden. Enligt en värdering hade fastigheten då ett värde om 6,2 miljoner kr. Handlingarna är bara delvis undertecknade, bland annat har gode mannen endast undertecknat arvskifteshandlingen och inte övriga handlingar (revers och överlåtelseavtal).

På fråga från nämnden uppgav boutredningsmannen i september 2018 att hen anser att nämnden måste först samtycka till arvskiftet innan fastigheten kan säljas eftersom nämndens godkännande krävs för reversen. I oktober 2018 bad nämnden om ytterligare underlag från gode mannen som uppgav att hen inte hade några uppgifter. Nämnden påminde gode mannen ytterligare en gång, i januari 2019, men inget gavs in. Nästa registrerade händelse i dagboken är från juni 2019 då nämnden istället kontaktade boutredningsmannen för att få information. Svar inkom i augusti 2019, men inga vidare åtgärder vidtogs av nämnden.

I maj 2020 skickade boutredningsmannen in en begäran om samtycke till försäljning av fastigheten. Det framgår att sambon nu kan finansiera hela köpet av barnens del av fastigheten, utan revers. Nämnden beslutade i juni 2020 om samtycke till försäljning av fastigheten. Boutredningsmannen gav in arvskifte den 9 september 2020 och nämnden beslutade om samtycke den 30 oktober 2020. I akten finns ingen ansökan om samtycke från gode mannen i dessa frågor.

Länsstyrelsens bedömning

Har en omyndig del i ett dödsbo eller något annat oskiftat bo, ska förmyndaren vårda den omyndiges rätt i boet enligt bestämmelserna i 15 kap. FB. Är den enskilde ensam delägare eller har samtliga delägare samma förmyndare, god man eller förvaltare och förvaltas boet av ställföreträdaren, gäller dock istället 13 eller 14 kap. (se 15 kap. 1 § 3 st. FB).

Förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren ska se till att bodelning och skifte med anledning av dödsfall förrättas så snart som möjligt, om det inte finns ett avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo (se 15 kap. 2 § FB). En förmyndare, god man eller förvaltare som tar del i en bodelning eller ett skifte för den enskildes räkning ska inhämta överförmyndarens samtycke till egendomens fördelning (se 15 kap. 5 § FB).

Skiftas inte ett dödsbo inom sex månader från det att bouppteckningen förrättades och har avtal om sammanlevnad i oskiftat dödsbo inte heller ingåtts, ska förmyndaren, gode mannen eller förvaltaren inom denna tid lämna en redogörelse till överförmyndaren om anledningen till att dödsboet inte har skiftats. En sådan redogörelse ska därefter och till dess att dödsboet har skiftats eller ett avtal om sammanlevnad i oskiftat bo ingåtts lämnas var sjätte månad, om inte överförmyndaren bestämmer någon annan tid (se 15 kap. 3 § FB).

Enligt 20 kap. 4 § FB kan endast förmyndare, gode mannen eller förvaltaren begära samtycke till åtgärd från överförmyndaren beträffande en enskilds egendom.

Av vad som framgår av handlingarna fick inte nämnden kännedom om att barnen var delägare i ett dödsbo förrän 2015, sju år efter dödsfallet. Dock tycks den tidigare verksamheten redan år 2008 fått reda på att barnens mamma dött och åtgärder borde ha vidtagits redan då. Men mot bakgrund av att det var länge sedan

och berör en annan organisation så kommenterar vi inte denna tidsperiod ytterligare.

Nämnden tillsatte en god man att företräda barnen i dödsboet år 2015, men vi kan konstatera att nämndens kontakt med gode mannen under de följande fem åren var mycket sporadisk. Efter att en boutredningsman tillsatts år 2017 hade nämndens i första hand kontakt med denna person. Det är även boutredningsmannen som gett in ansökningarna om samtycke. Det framgår inte av handlingarna att gode mannen gett in någon ansökan själv, trots att det enbart är hen som får göra en sådan ansökan. Nämnden borde ha i första hand haft kontakt med gode mannen och borde ha krävt in ansökan och underlag från hen.

Nämnden har inget tillsynsansvar avseende en boutredningsman och kan inte läggas till last eventuellt saktfärdighet i dennes arbete. Däremot utövar nämnden tillsyn av gode mannen och ska se till att hen utför sitt uppdrag på ett korrekt sätt. Nämnden har under en mycket kort period fått in redogörelse för skifteshinder, och sedan aldrig begärt in det igen. Skyldigheten att ge in sådan redogörelse var sjätte månad gäller oavsett om det finns en boutredningsman eller inte. Det framgår att nämnden vid något tillfälle begärt in uppgifter från gode mannen utan att få svar och utan att nämnden vidtog några åtgärder avseende gode mannens lämplighet för uppdraget.

En orsak till att dödsboet inte skiftades beror på fastigheten och de lån som den var behäftad med. I dylika fall finns möjligheten att avtala om sammanlevnad i oskiftat dödsbo. Det ankommer på nämnden att se till att handläggningen av ärendet inte drar ut på tiden mer än nödvändigt och se till att gode mannen utför sitt uppdrag. Det hade därför varit lämpligt om nämnden informerat om denna möjlighet, samtidigt som krav på att redogörelse för skifteshinder ges in.

Handläggningstiden av detta ärende var mycket utdraget; det gick åtminstone fem år från det att bouppteckningen gavs in till nämnden till dess att nämnden beslutade om samtycke. En del av den tiden kan kopplas till det arbete som boutredningsmannen gjorde, men i övrigt präglas handläggningen hos nämnden av stor passivitet och långa tidsperioder av inaktivitet.

Sammantaget är Länsstyrelsen kritisk till hur detta ärende handlagts, mot bakgrund av nämndens passivitet och bristande tillsyn av gode mannen.

Långa handläggningstider för rekrytering av ställföreträdare i ärenden under uppbyggnad

Sammanfattning av ärendet

I ärendena 14338, 14792, 14751, 14714, 14706, 14702, 14664, 14591, 14525, 14504, 14473, 14444 angående ärenden rörande anmälan om behov av ställföreträdarskap noterades följande mönster. Nämnden har inledningsvis fått in en anmälan om behov av ställföreträdare eller ett föreläggande från tingsrätten och därpå påbörjat rekrytering av ställföreträdare. Nämnden har utan framgång försökt rekrytera ställföreträdare i minst ett år i nämnda ärenden, som längst i ett år och tre månader. Under denna tid har nämnden begärt anstånd hos tingsrätten vid upp till tio tillfällen per ärende. Av handlingarna framstår det som att rekrytering främst sker genom s.k. massmail (standardiserat e-post till ett stort antal ställföreträdare där många uppdrag presenteras vid samma tillfälle). Nämnden har i flera av ärendena yttrat sig till tingsrätten med bedömningen att

det är utsiktslöst att hitta en ställföreträdare till det specifika ärendet och att det därför ska avskrivas.

Nämnden framförde vid sammanträdet att de mycket riktigt gör massförfrågningar via e-post och att de gör utskicken varannan vecka. Men när det har gått en viss tid så börjar de med mer riktade förfrågningar. När detta görs beror på ärendets karaktär och hur akut behovet är, men oftast är det efter cirka tre månader.

Länsstyrelsens bedömning

Länsstyrelsen vill med anledning av detta framföra följande. Överförmyndaren ska ansöka om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB eller förvaltarskap hos rätten om överförmyndaren får reda på att det behövs (se 5 § förmyndarskapsförordningen [1995:379]), FFO). Om överförmyndaren har tagit emot en anmälan om behov av den här typen av ställföreträdarskap ska överförmyndaren utreda om det finns förutsättningar för en ansökan till rätten eller om ärendet ska avskrivas. Enligt 23 § FL ska en myndighet se till att ett ärende blir utrett i den omfattning som dess beskaffenhet kräver.

Om en fråga om anordnande av godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB eller förvaltarskap uppkommer hos överförmyndaren, får överförmyndaren inhämta yttranden från exempelvis den enskilde, dennes närstående, socialnämnd, vårdinrättning samt läkarintyg. Om överförmyndaren ansöker om ett sådant anordnande, ska vad som inhämtats ges in till rätten tillsammans med ansökan. Överförmyndaren ska då också lämna förslag på god man eller förvaltare. Även den enskilde själv och dennes närmaste släktingar kan ansöka hos rätten. Rätten kan förelägga överförmyndaren att inhämta utredning och lämna förslag på god man eller förvaltare (se 11 kap. 15, 16, 17 och 17 a § § FB).

En snabb handläggning hos överförmyndaren är av rättssäkerhetsskäl viktigt för den enskilde, som annars kan riskera att dennes personliga eller ekonomiska förhållanden försämras. Enligt 9 § FL ska ärenden handläggas så enkelt, snabbt och kostnadseffektivt som möjligt utan att rättssäkerheten eftersätts. Gällande t.ex. anmälningar om behov av förvaltare har JO i beslut den 13 maj 2015, dnr 5228-2014, uttalat att det är angeläget att den som är i behov av sådan hjälp kan få den hjälpen utan dröjsmål. Enligt JO bör en sådan anmälan följas av ett ställningstagande från överförmyndaren inom ett par veckor från det att anmälan lämnades in.

I de aktuella ärendena är handläggningstiden mycket utdragen på grund av att nämnden inte hittar någon ställföreträdare. Det kan tyckas ligga utanför nämndens kontroll då uppdragen som god man och förvaltare är av frivillig karaktär, men att finna lämpliga ställföreträdare till behövande huvudmän är ett av nämndens huvudsakliga uppdrag. Oaktat svårigheterna att hitta ställföreträdare har nämnden ett ansvar att driva ärenden framåt. Det är av rättssäkerhetsskäl viktigt för den enskilde som annars kan riskera att hans eller hennes personliga eller ekonomiska förhållanden försämras om godmanskap eller förvaltarskap fördröjs. Nämnden har enligt Länsstyrelsens mening inte gjort tillräckligt för att driva dessa ärenden framåt. Det kan även finnas skäl att ifrågasätta om den mycket standardiserade rekryteringsmetoden med massmail är lämplig i fall där rekryteringstiden passerat en viss gräns eller tidigt kan bedömas som särskilt svår.

Länsstyrelsen är sammantaget kritisk till de långa handläggningstiderna.

Bristfällig handläggning vid samtycke till försäljning av fastighet i dödsbo

Sammanfattning av ärendet

Vid granskning av akt 14445 angående godmanskap noterades följande. Huvudmannens dotter är god man sedan februari 2020. Huvudmannens make dog i maj 2020 och i dödsboet fanns en fastighet. Nämnden beslutade att samtycka till försäljning av fastigheten i augusti 2020, Det fanns vid tidpunkten för beslutet ingen färdig bouppteckning, av vad som framgår av akten.

På överlåtelseavtalet, som är underskrivet i juni 2020, anges den avlidne maken som säljare. Överlåtelseavtalet är underskrivet av såväl huvudmannen som gode mannen. Vid huvudmannens underskrift står det noterat ”samtycke”. Utöver dessa underskrifter finns en tredje underskrift av huvudmannens son ”genom fullmakt”. Någon kopia på fullmakt eller notering om fullmakt finns inte i akten, men det finns uppgift om att sonen hade en framtidsfullmakt för sin far. I nämndens beslut om samtycke nämner nämnden inget om de tre olika underskrifterna.

Enligt dagboksanteckning från september 2020 uppger gode mannen att det kommer att utses en boutredningsman och att bouppteckningen inte är klar ännu, samt att det ska ske bodelning.

I sitt yttrande över remissen på rapporten har nämnden framfört följande. Den avlidne maken företrädde vid försäljningen av sonen som har en framtidsfullmakt Fullmakten finns i makens akt 15391. Gode mannen lämnade ett äkta make-samtycke till försäljningen. Med anledning av den osämja som finns bland syskonen gällande försäljning, fullmaktens giltighet, vem som ska vara god man bedömde handläggaren att det var lämpligt att även nämnden samtycke till försäljningen. Huvudmannen förstår inte vad saken gäller enligt läkarintyg och kan därmed inte skriva under köpehandlingen. Bouppteckningen blev klar först i november 2020 och köparna har hyrt fastigheten till februari 2021 då köpet blev slutligt klart. Slutlikviden finns nu på huvudmannens konto.

Länsstyrelsens bedömning

Enligt 14 kap. 11 § p 3 FB får en förordnad ställföreträdare endast sälja eller byta bort fast egendom tillhörande huvudmannens med överförmyndarens samtycke och samtycke får endast lämnas om åtgärden är lämplig med hänsyn till egendomens natur samt huvudmannens behov och samlade tillgångar. Detta gäller även om fastigheten är i ett dödsbo, vilket följer av 15 kap. 4 § FB.

Angående överförmyndarens beslutsunderlag vid handläggning av samtycke till försäljning av fastighet har JO anført bl.a. följande (se t.ex. JO 2005/06 s 425). Som underlag bör i allmänhet finnas bl.a. utredning om fastighetens värde i form av ett värderingsutlåtande utfärdat av en sakkunnig och opartisk person. Överförmyndaren ska ha ett sådant beslutsunderlag att han eller hon kan se till att priset inte understiger fastighetens värde och att villkoren för betalning och i övrigt för försäljningen är till huvudmannens fördel. Enligt Länsstyrelsens bedömning krävs ett fullständigt underlag innan överförmyndaren ska samtycka till en fastighetsförsäljning. Vid försäljning i dödsbo bör ett sådant underlag även innehålla en bouppteckning, där framgår dödsboets delägare, samtliga tillgångar och till hur stor del dödsboet äger fastigheten. I det aktuella ärendet finns även tre namnunderskrifter på överlåtelsehandlingen varav en av dessa var benämnd

”genom fullmakt”. Då det saknas såväl bouppteckning som en inhämtad kopia av nämnda fullmakt och ingen notering om att utredning kring fullmaktens giltighet och omfattning gjorts, går det inte att veta att överlåtelseavtalet var giltigt vid tidpunkten för nämndens godkännande.

Länsstyrelsen är sammantaget kritisk till nämndens hantering av ärendet. Mot bakgrund av omständigheterna i ärendet kommer Länsstyrelsen att följa upp ärendet vid nästa inspektion.

Bristande bevakning av årsräkningar i förmyndarskap samt saknas ansökan från behörig sökande

Sammanfattning av ärendet

- Vid granskning av akt 11565 angående förmyndarskap där en god man enligt 11 kap. 2 § FB finns förordnad noterades följande. Barnet fick del av en fastighet i gåva 2016. Förmyndarna har inte gett in årsräkningar. Nämnden har inte vidtagit någon åtgärd angående detta. Det finns inte något beslut om befrielse från årsräkning.
- Vid granskning av akt 15611 angående förmyndarskap noterades följande. Nämnden samtyckte år 2018 till att barnet erhöll en tredjedel av en tomträtt i gåva. Det har inte inkommit någon årsräkning från förmyndarna avseende år 2018 och 2019. Nämnden har inte vidtagit någon åtgärd angående detta. Det finns inte något beslut om befrielse från årsräkning. Under år 2020 såldes tomträten för 2 770 000 kr och nämnden samtyckte till försäljningen den 10 juni 2020. Barnets andel av köpesumman var ca 923 tkr. I akten finns inte någon ansökan om samtycke från förmyndarna. Det framgår endast att nämnden har haft kontakt med en mäklare som inkommit med handlingar angående försäljningen.

I sitt yttrande över remissen på rapporten har nämnden framfört följande avseende akt 15611. I samband med att Överförmyndarnämnden i Salem blev en del av nämnden har uppgiften om redovisningsskyldighet eller befrielse av misstag inte uppmärksamrats. Vad gäller ansökan om samtycke framför nämnden att båda barnets förmyndare har skriftligt, mamman genom underskrift på överlåtelseavtalet och pappan genom fullmakt, förklarat att de vill sälja fastigheten. Nämnden har bedömt att detta varit tillräckligt underlag för att lämna samtycke. Nämnden har bedömt att förmyndarnas vilja, att de ville sälja barnets del i tomträten, framgått även om de formellt inte lämnat in en ansökan om samtycke till nämnden.

Länsstyrelsens bedömning

Enligt 13 kap. 14 § FB ska föräldrar före den 1 mars varje år i en årsräkning till överförmyndaren redogöra för förvaltningen under föregående år av egendom som avses i 2 §, t.ex. tillgångar som överstiger åtta gånger gällande prisbasbelopp, samt sådan egendom som omfattas av bestämmelserna om samtycke enligt 10 §, t.ex. fast egendom eller nyttjanderätt till sådan. Överförmyndaren kan enligt 13 kap. 16 § FB befria föräldrar från skyldigheten att lämna års- eller sluträkning eller besluta om att sådana får lämnas i förenklad form. I nämndens tillsyn ingår

att bevaka att årsräkningar inkommer och vidta åtgärder då det brister, genom att t.ex. påminna och förelägga med vite.

I de granskade akterna har förmyndarna varit redovisningsskyldiga sedan år 2016 respektive år 2018. Nämnden har inte vidtagit någon åtgärd för att få in årsräkningarna. Länsstyrelsen är kritisk till nämndens bristfälliga tillsyn i dessa ärenden och uppmanar nämnden att vidta åtgärder.

Slutligen vill Länsstyrelsen påpeka följande. Av 20 kap. 4 § FB framgår att överförmyndarens samtycke till åtgärd rörande en enskilds egendom endast får begäras av förmyndaren, den gode mannen eller förvaltaren. Någon sådan ansökan från förmyndarna finns inte i akt 15611, men nämnden har ändå beslutat om samtycke till försäljning av tomträtten. Länsstyrelsen uppmanar nämnden att se över sina rutiner avseende detta.

Lång handläggningstid för granskning av en årsräkning

Sammanfattning av ärendet

Vid granskning av akt 14141 angående godmanskap noterades följande. Det tog lång tid för nämnden att granska årsräkningen för år 2018. Årsräkningen inkom den 12 april 2019 och granskades med anmärkning den 13 januari 2020. Det finns inte någon dokumenterad åtgärd angående granskningen mellan april och augusti 2019.

Länsstyrelsens bedömning

Regeln i 9 § förvaltningslagen (2017:900) om snabb och enkel handläggning ska vara vägledande i samtliga ärenden hos överförmyndaren. En snabb handläggning hos överförmyndaren är av rättssäkerhetsskäl viktig för den enskilde som annars kan riskera att hans eller hennes personliga eller ekonomiska förhållanden försämras. Justitieombudsmannen har i ett beslut (dnr 5172-2008) anfört följande.

Av utredningen framgår följande. Göran F. gav den 27 februari 2008 in en årsräkning avseende 2007 för granskning till överförmyndaren. Den 17 juli 2008 förelades Göran F. att inkomma med kompletteringar. Granskningen av årsräkningen var slutförd den 8 oktober 2008. Den tid som gick åt för att granska årsräkningen uppgick således till drygt sju månader. Föreläggande om att komplettera årsräkningen skickades först nästan fem månader efter det att årsräkningen hade getts in. Överförmyndaren kan enligt min bedömning inte undgå kritik för långsam handläggning av Göran F:s årsräkning.

Länsstyrelsen noterar att den absoluta majoriteten av nämndens årsräkningar granskas inom ovan nämnda tid (se nedan avsnitt Handläggningstider för granskning av årsräkningar). Nämnden får emellertid viss kritik för den långa handläggningstiden i detta ärende.

Lång handläggningstid för ansökan om samtycke till fördelning i arvskifte

Sammanfattning av ärendet

Vid granskning av akt 15150 angående förmyndarskap noterades följande. Akten rör två underåriga syskon som är delägare i ett dödsbo. Den 11 december 2019 inkom bouppteckning där det bl.a. framgick att föräldrarna inte var delägare. Nämnden skickade då en skrivelse till föräldrarna där det bland annat framgick att boet behövde skiftas samt hur detta skulle gå till. I januari 2020 inkom en ansökan om samtycke till egendomens fördelning i arvskifte, men förmyndarna hade inte

bilagt någon arvskafteshandling. Nästa händelse i akten är den 11 juni 2020 då en fastighetsmäklare hörde av sig till nämnden. De hade sålt ett fritidshus och inskrivningsmyndigheten hade sagt att det krävdes ett samtycke från överförmyndaren. Nämnden återkopplade vad som krävs för att nämnden ska kunna samtycka till arvskaftet och därefter inkom rätt handlingar i ärendet.

Länsstyrelsens bedömning

När ett ärende inkommer till nämnden ska nämnden besluta i ärendet så snart som möjligt. För att göra det behöver nämnden utreda om ärendet är komplett. I det aktuella ärendet har nämnden inte återkopplat till sökanden eller begärt några kompletteringar mellan januari 2020 och juni 2020 då en mäklare hörde av sig med anledning av att det saknades samtycken från nämnden.

Regeln i 9 § förvaltningslagen (2017:900) om snabb och enkel handläggning ska vara vägledande i samtliga ärenden hos överförmyndaren. En snabb handläggning hos överförmyndaren är av rättssäkerhetsskäl viktig för den enskilde som annars kan riskera att hans eller hennes personliga eller ekonomiska förhållanden försämrats.

Länsstyrelsen riktar viss kritik mot nämnden för den långa handläggningstiden i ärendet.

Bristfällig hantering av en ansökan om entledigande från en god man med uppdrag att företräda barn i dödsbo

Sammanfattning av ärendet

Vid granskning av akt 12515 angående förmyndarskap noterades följande. Barnens far har avlidit och modern är ensam förmyndare. Föräldrarna var sambos och ägde ett hus ihop. Barnen ärvde sin fars egendom. I oktober 2017 förordnande nämnden en god man enligt 11 kap. 2 § FB med uppdrag att företräda barnen i dödsboet. Dödsboets andel av fastigheten såldes till modern och nämnden samtyckte till försäljningen den 19 december 2018. Samma dag samtyckte nämnden till fördelningen i arvskaftet. Den 11 januari 2019 inkom gode mannen med ett kontoutdrag från en bank och en begäran om entledigande, då denne uppfattade att uppdraget var slutfört. Nämnden återkopplade inte något till den gode mannen med anledning av detta. Ungefär ett år senare, den 29 januari 2020, ringde gode mannen till nämnden ”angående redovisning”. Gode mannen meddelade att hen trodde att uppdraget var avslutat och uppgav att det enligt hen inte fanns något att redovisa. Gode mannen hade inte gjort något i ärendet sedan hen begärde sig entledigad för ett år sedan. Nämnden meddelade att eftersom det inte finns något beslut om entledigande kvarstår gode mannen i uppdraget. Vid Länsstyrelsens inspektion i oktober 2020 var gode mannen fortfarande inte entledigad.

Under år 2019 och 2020 har nämnden haft kontakt med förmyndaren angående avslutande av dödsboet. Det framgår att förvaltningen av dödsboet ännu inte har avslutats. Bl.a. framgår att det fortfarande fanns medel kvar på konton i dödsboets namn eftersom reavinstskatten från försäljningen ska betalas. Det har även dröjt med inskrivningen av ägarbytet i fastighetsregistret.

Länsstyrelsens bedömning

Enligt 11 kap. 19 § FB har en god man rätt att på begäran bli entledigad från sitt uppdrag. Om godmanskapet ska fortsätta, är den gode mannen dock skyldig att kvarstå till dess en ny god man har utsetts, om inte annat föreskrivs i 11 kap. 19 a § FB.

I det granskade ärendet har gode mannen ansökt om entledigande då denne ansåg att uppdraget var slutfört. Om nämnden inte ansåg att gode mannens uppdrag vad slutfört borde nämnden ha återkopplat detta till gode mannen samt frågat om denne ville avsluta uppdraget eller om nämnden skulle genomföra ett byte av god man i ärendet. Det är anmärkningsvärt att det går ca ett år, efter gode mannens ansökan, utan några åtgärder från nämndens sida. Under tiden har gode mannen uppfattat det som att uppdraget var slutfört och inte vidtagit några åtgärder i uppdraget. Nämnden förtjänar med bakgrund av ovanstående kritik för bristande handläggning i ärendet.

Länsstyrelsen vill avslutningsvis betona vikten av att nämnden inom ramen för sin tillsyn försäkras sig om att ställföreträdaren ser till att barnen erhåller sitt arv och att dödsboet avslutas. Det ingår i nämndens tillsynsuppdrag att se till att ställföreträdare fullgör sina skyldigheter.

Aktgranskning utan kritik***Inhämtat redovisning från förmyndare utan stöd****Sammanfattning av ärendet*

Vid granskning av akt 15017 angående förmyndarskap noterades följande. Barnet har under år 2019 tjänat cirka 6,5 mkr i såväl prispengar som lön inom e-sport (dataspelstävlingar). Barnet var under denna period 16-17 år. Ärendet inkom till nämnden då barnets förmyndare begärde att barnet ska få bedriva sitt dataspelande i bolagsform och ansökte då om nämndens tillstånd för att bedriva näringsverksamhet, vilket nämnden utredde och beslutade att samtycka till. Nämnden begärde därefter i januari 2020 in en förteckning över barnets samtliga tillgångar och hänvisade till att barnets tillgångar överstiger 8 prisbasbelopp. Överförmyndaren påminde även om förteckningen med hot om vite. Efter att förteckningen inkommit begärde nämnden även att förmyndarna skulle ge in årsräkning.

Länsstyrelsens bedömning

Enligt 9 kap. 3 § FB råder en underårig själv över vad hen genom eget arbete förvärvat efter det hen fyllt sexton år. Detsamma gäller avkastningen av sådan egendom och vad som trätt i egendomens ställe. Förmyndaren kan med överförmyndarens samtycke omhändertaga sådan egendom, såvitt det må anses erforderligt med hänsyn till myndlingens uppfostran eller välfärd.

Kravet på redovisning enligt 13 kap. 2 § FB inte är tillämpligt för egendom som den underårige råder över själv. Förmyndare inte skyldiga att redovisa medel som de inte förvaltar.

Länsstyrelsen anser att de pengar som den underårige har tjänat i detta ärende är att jämställa med att de förvärvats genom eget arbete. Nämnden har möjlighet att

enligt 9 kap. 3 § FB samtycka till att den underåriges medel ska omhändertas, och förvaltas av förmyndarna. Något sådant beslut har dock inte fattats. Länsstyrelsen anser därmed att förmyndarna inte är skyldiga att redovisa dessa medel till nämnden.

Länsstyrelsen uppmanar nämnden att se över sin hantering av ärendet.

Eventuellt behov av utökat godmanskap

Sammanfattning av ärendet

Vid granskning av akt 13644 angående godmanskap noterades följande. Ett godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB anordnades i november 2018, med omfattningen att bevaka rätt i dödsbo och vid försäljning av bostadsrätt. Gode mannen är huvudmannens son och han sköter även hennes ekonomi med hjälp av anhörigbehörighet. Huvudmannen är enligt uppgifter i akten dement och förstår inte vad saken gäller. Huvudmannen var delägare i dödsboet efter sin make och nämnden beslutade om samtycke till fördelningen i skiftet i september 2019. Arvskiftet innebar bl.a. att huvudmannen tilldelades en bostadsrätt och skulle betala 300 tkr i skifteslikvid till testamentstagare. I mars 2020 samtyckte nämnden till försäljningen av 10 % av bostadsrätten till ett barnbarn. Huvudmannen företrädde i försäljningen av en god man som förordnats av nämnden i enlighet med 11 kap. 2 § FB.

Gode mannen enligt 11 kap. 4 § FB har vid flera tillfällen, bl.a. sommaren 2019, framfört till nämnden att han funderar på att låna ut 300 tkr till huvudmannen så att hon ska kunna betala skifteslikviden, utan att sälja bostadsrätten. Gode mannen vill att hans barn ska kunna bo där i framtiden. Nämnden har vid ett flera tillfällen påpekat för gode mannen att det i så fall finns behov av ett utökat godmanskap och en utomstående god man. I mars 2020 framförde gode mannen till nämnden att han har betalt skifteslikviden och menade att han även tidigare hade gett in kontoutdrag som visar detta. Nämnden föreslog då att gode mannen som förordnats enligt 11 kap. 2 § FB skulle skriva ett avtal om att kvitta köpeskillingen för bostadsrätten mot hans utlägg om 300 tkr.

Nämnden förefaller ha inte vidtagit några ytterligare åtgärder angående detta mellan mars och oktober 2020. Dagboksbladet som Länsstyrelsen har granskat är utskrivet den 2 oktober 2020.

Nämnden har i sitt remissvar uppgett att huvudmannen avled i oktober 2020.

Länsstyrelsens bedömning

En överförmyndare som får reda på att en person har behov av en god man enligt 11 kap. 4 § FB ska ansöka om anordnande av godmanskap hos tingsrätten (se 5 § FFO).

Nämnden har vid flera tillfällen framfört att det finns behov av en utomstående god man med ett utökat uppdrag, om sonen ska rättshandla med huvudmannen. Därefter har sonen betalt skifteslikviden till testamentstagarna. Länsstyrelsen anser att nämnden bör utreda huvudmannens behov av en god man som kan företräda henne rörande sonens utlägg på 300 tkr. Detta är enligt Länsstyrelsens bedömning inte något som omfattas av befintliga godmanskap. Länsstyrelsen anser vidare att nämnden kunde ha varit mer aktiv i sin handläggning i denna del.

Övriga frågor

Ångra avslut av akter

I rapporten från föregående inspektion togs nämndens rutin att i vissa fall ångra avslut av akter upp. Länsstyrelsen rekommenderade då att nämnden registrerar in ett nytt ärende när en ansökan/anmälan kommer in till myndigheten även när en person har varit aktuell hos myndigheten i ett tidigare ärende. Länsstyrelsen framförde att när ett ärende avslutas ska det normalt sett arkiveras i enlighet med kommunens arkivplan och att ett nytt ärende öppnas om en ny ansökan eller anmälan angående samma person ges in. Relevanta handlingar från en avslutad akt kan kopieras och läggas till den nya akten.

Vid nuvarande granskning noterade Länsstyrelsen att nämnden har fortsatt med sin rutin och avslutat några akter (t.ex. på grund av flytt till annan kommun) för att sedan, några månader senare, återuppta samma akt när personen åter blev aktuell i kommunen. Länsstyrelsen rekommenderar återigen att nämnden istället startar en ny akt.

Särskild förvaltning

Vid sammanträdet diskuterades ärenden rörande villkor om särskild förvaltning i testamente. Länsstyrelsen betonade att nämnden bör utreda om rekvisiten för särskild förvaltning är uppfyllda i inkommande ärenden där särskild förvaltning kan vara aktuellt, och att nämndens bedömning bör dokumenteras i akten.

Handläggningstider för granskning av årsräkningar

Länsstyrelsen har inför inspektionen inhämtat uppgifter om handläggningstider för årsräkningsgranskning avseende föregående år. Nämnden uppgav att 97 % av 2018 års årsräkningar granskades före den 1 oktober 2019. De två senaste årsräkningarna för 2018 granskades den 14 februari respektive 25 augusti 2020. Nämnden har påpekat att de två senast granskade årsräkningarna inkom först under 2020. Länsstyrelsen ser positivt på de korta granskningstiderna för majoriteten av årsräkningarna.

Situationen på myndigheten etc.

Nämnden har uppgett att det allmänna läget på kansliet är tillfredställande och att inga bemanningsförändringar har skett. Organisatoriskt har det skett en förändring genom att nämndens kansli nu ligger som en enhet under Haninge kommuns ekonomiavdelning.

På frågan om påverkan av den pågående situationen med Covid-19 har nämnden svarat att de arbetat med delvis hemmajobb och lägre bemanning på kontoret men att de inte ännu utvärderat vilka effekter det nya arbets sättet inneburit för verksamheten.

Rapporten har upprättats av Lisa Wellenius och Lotta Reimers.

Bilaga:

Granskade akter

Kopia till:

Överförmyndarnämnden

Kommunfullmäktige i Botkyrka, Haninge, Huddinge, Nynäshamn, Salem och Tyresö kommun

Kommunstyrelsen i Botkyrka, Haninge, Huddinge, Nynäshamn, Salem och Tyresö kommun

Kommunrevisorerna i Botkyrka, Haninge, Huddinge, Nynäshamn, Salem och Tyresö kommun

Enheten för tillsyn

Granskade akter

Godmanskap enligt 11 kap. 4 § FB

Aktnr 6795, 6755, 15485, 14141, 13524 och 13644.

Förmynderskap

Aktnr 15017, 6117, 15204, 12662, 15150 och 15611.

Förvaltarskap

Aktnr 142.

Enbart dagboksblad

Aktnr 13729, 14141, 15570, 13524, 13937, 12535, 11581, 65, 3983, 14445, 15485, 15204, 15150, 9530, 5084, 6319, 8109, 8593, 12733, 12779, 8, 107, 142, 9530, 11565, 12515, 13644, 14145, 15017, 15264, 15611, 3209, 3497, 4184, 6117, 12662, 12656, 6711, 6755, 6795, 13587, 13667, 13742, 13762, 13765, 13911, 13978, 14238, 14338, 14444, 14473, 14504, 14525, 14591, 14627, 14648, 14664, 14702, 14706, 14714, 14751 och 14792.